

PSIXOLOGIYA METODLARI, PREDMETI VA VAZIFALARI

Ergashxo'jayeva Ruxsora

Talaba Toshkent. ALFRAGANUS UNIVERSITY

Annotatsiya: *Bu maqola psixologiya sohasining turli yo'nalishlarini, ularning mohiyatini va shaxsiy rivojlanishga olib keladigan ahamiyatini taqdim etadi. Ushbu maqolada psixologiya bilan bog'liq jismoniy, ma'naviy, ijtimoiy va biznes sohalari psixologiyasi kabi turli turdagi yo'nalishlar va ularning jamiyat va inson xulqiga ta'siri kenglik bilan tushuntiriladi.*

Maqola psixologiya sohasidagi amaliyot uslubiyoti, boshqa ilmiy dissiplinlar bilan bog'lanishiga ta'sirini va insonning rivoji, ta'til va rivojlanish jarayonlarini o'rganuvchilarga qanday ta'sir qilishi haqida tahlil qiladi.

Ushbu maqola ilmiy tadqiqotlarni tahlil etish, inson tushunishini va uning ta'siri hamda uning qadriyati va yangi metodlarni o'rganishda xususiy ahamiyatga ega bo'lgan psixologik jarayonlarni tahlil qiladi.

Kalit so'zlar: *Psixologiya, amaliyot, predmet, ilmiy-metodologik, ma'naviy, xususiyat, ilmiy, psixologik, biznes sohalari, yo'nalishlar, jarayonlar, amaliy jarayon, ilmiy psixologiya, jismoniy, inson tarkibi, sport, davolash, prinsiplar, ruhiy salohiyat, fiziologiya, psixikaning mehanizmlari, progressiv, klinik psixologiya.*

Psixologiya, insonning o'zini va uning muhitini tushunish, o'rganish, his qilish va o'zini rivojlantirishning ilmiy tadqiqotlariga asoslangan ilm sohasidir. Bu soha asbob-uskunalari, huquq, tabiiy, ijtimoiy va firibgarlik fanlari bilan yaqindan bog'liqdir. Psixologiya insonning inson xulqini, o'ylari va his-tuyg'ularini o'rganish va tahlil qilishga oid ilmiy-metodologik samaradorliklarni rivojlantirish va ulardan foydalanishni maqsad qiladi.

Psixologiya nima uchun foydalaniladi?

Psixologiya, insonning yangi ideyalarni va uning dunyovik muhitiga oid tipik belgilarini tushunish, jismoniy va ruhiy salomatligi, jamiyatdagi o'rni, tinchlantiruvchi vositalarni tahlil qilishda, boshqa insonlar bilan aloqada, o'z-o'zini tanishuvda, inson shaxsligining moddiy va ma'naviy zararlanishini oldini olishda katta ahamiyatga ega bo'lgan ilm fan ma'quldir.

Psixologiya fanining predmeti, maqsad va vazifalari. Psixologiyani fan sifatida shakllanishi, miya va psixika, psixikaning aks ettirish va boshqaruvchanlik vazifalari, ong haqida tushuncha va uning xossalari, ong va ongsizlik. Hozirgi zamon psixologiya fanining tuzilishi va ahvoli. Hozirgi zamon psixologiyasi fanining tamoyillari, hozirgi zamon psixologiyasining tuzilishi, aniq faoliyatni o'rganuvchi psixologiya sohalari, rivojlanishning yosh xususiyatlarini o'rganuvchi psixologiya sohalari, shaxs va jamiyatga bo'lgan munosabatlarni o'rganuvchi psixologiya sohalari, hozirgi zamon psixologiyasining tadqiqot metodlari.

Psixologiya, inson tarkibi, o'z-o'zidan nozik, lekin o'z-o'zida juda ham ko'p vazifalarga ega bo'lgan ilmiy fanni ifodalovchi bir obyekt sifatida tan olinadi. Bu ilm insonning o'z-o'zini tahlil qilish, tajribalarining ta'siri va halokati, shuningdek, uning dunyodagi o'zgaruvchan roli va uning o'zining yangi dolzarb metodi o'rgangan qarashlari yoki maqsadli harakatlarini tushuntiradi.

Psixologiya o'z ichiga turli turdagi metodologiyalar va usullarni (amaliy va ilmiy) qamrab oladi va ulardan foydalanadi. O'zbekiston Respublikasida, psixologiya uslubiyotlari o'zgaruvchan davrning progressiv yechimlari hisoblanib, o'n yillar davomida o'zgaruvchan o'rganish fanlarining aniqligi va ularning o'zgaruvchanligi, shuningdek, kelajakda uning rivojlanishiga ko'rsatilgan qiziqishlar bilan o'zgaruvchanligi hisoblanadi.

PSIXOLOGIYA YO'NALISHLARI:

Jismoniy psixologiya: Inson tarkibi, davolash, sport va sog'lik psixologiyasi.

Ma'naviy psixologiya: O'y va his-tuyg'ular, o'qitilish, dastlabki yoshdagi psixologiya.

Ijtimoiy psixologiya: Jamiyat psixologiyasi, masjid sohasidagi faoliyatlar, jurnalist, turizm va boshqa sohalarda.

Biznes-psixologiya: Kadrlar boshqarish sohasi va tadbirkorlik faoliyatida foydalaniladi.

Klinik-psixologiya: Ruhiy davolash, maslahatlashish sohasida foydalaniladi.

Psixologiya, o'zida bir necha xil yo'nalishlarni o'z ichiga olgan, o'rganish jarayonini tushunish, o'zini boshqarish, uning rivojlanishi, muammolar yechish va qiyinchiliklarga tayyorlashni maqsad qilgan ilm-fanni ifodalovchidir.

PSIXOLOGIYA NIMA UCHUN KERAK?

Zamonaviy psixologiyaning kelib chiqishida Aristotel, Ibn Sino, Rudolf Goklenius birinchi bo'lib «psixologiya» tushunchasini ishlatgan. Zigmund Freydni esa hatto psixologiyaga aloqasi bo'lmagan odam ham eshitgan. Fan sifatida psixologiya 19-asrning ikkinchi yarmida falsafa va fiziologiyadan ajralib chiqqan holda paydo bo'ldi. Psixologiya psixikaning mexanizmlarini, ongsiz ravishda va shaxs tomonidan amalga oshirilishini o'rganadi.

Hozirgi zamon psixologiya fani amaliyotning turli sohalari bilan bog'langan, g'oyat tarmoq-lanib ketgan fanlar tizimidan iborat. Psixologiya fanining barcha sohaslarini quyidagi asoslar bo'yicha klassifikatsiya qilish mumkin:konkret faoliyatning psixologik tomoni;taraqqiyotning psixologik tomoni;insonning (taraqqiyot va faoliyat sub'ekti sifatida) jamiyatga bo'lgan munosabatning psixologik tomoni. Konkret faoliyatning psixologik tomoni bo'yicha psixologiya fanining bir qator sohaslarini ajratib ko'rsatish mumkin.

PSIXOLOGIYA TURLARI

Mehnat psixologiyasi. Mehnat psixologiyasi inson mehnat faoliyatining psixologik xususiyatlarini, mehnatni ilmiy asosda tashkil qilishining psixologik asoslarini o'rganadi. Odamning kasb uchun muhim ahamiyatga ega xususiyatlarini, mehnat malakalarining shakllanishi va taraqqiyoti qonuniyatlarini o'rganish, ishlab chiqarish vositalarining turli xususiyatlari (rangi, mosligi, joylashishi) ish joyi kabilar-ning kishiga (mehnatkashga) ta'sirini o'rganish mehnat psixologiyasining vazifasiga kiradi.Mehnat psixologiyasining

taraqqiyoti jarayonida uning tarkibidan bir qancha mustaqil sohalar ajralib chiqdi. Shulardan biri injenerlik psixologiyasi. Injenerlik psixologiyasi inson va mashina o'rtasidagi vazifalarni taqsimlash, ularning vazifalarini muvofiqlashtirish kabi muammolarni o'rganadi. Psixologiyaning bu sohasi asosan avtomatlashtirilgan sistemalarni boshqaruvchi operatorlarning faoliyatini o'rganadi. Ke-yingi yillarda mehnatva injenerlik psixologiyasi tarkibidan avval aviatsiya, keyinchalik kosmik psixologiya ajralib chiqdi.

Yuridik psixologiya. Huquq tizimida amalga oshirish mobaynida yuzaga keladigan masalalarni ko'rib chiqadi. Uning tarmoqlari: sud ishi psixologiyasi, kriminal psixologiya, penitensiar yoki axloq tuzatish mehnati psixologiyasi.

Harbiy psixologiya. Jangavor harakatlar sharoitidagi odamning xulqatvori, boshliqlar va ularning qo'l ostidagilar o'zaro munosabatlarining psixologik tomonlari «psixologik urush» olib borish va unga qarshi kurash kabi masalalarni o'rganadi.

Sport psixologiyasi. Sportchi va uning shaxsiy xususiyatlari, ularni psixologik jihatdan tayyorlash shart-sharoitlari va vositalari, sport musobaqalarini tashkil qilish va o'tkazish kabi masalalarni o'rganadi.

Savdo psixologiyasi. Xaridorlar psixologiyasini, talablarini, ularning individual xususiyatlarini hisobga olish, xizmat ko'rsatishning psixologik omillari, reklamalarni tayyorlash, ularning xaridorga ta'siri kabi masalalarni o'rgandi.

Yosh davrlari psixologiyasi. Psixik xususiyatlarning yosh davomidagi dinamikasini, psixik taraqqiyot qonuniyatlarini o'rganadi. Yosh davrlari psixologiyasi quyidagi tarmoqlarga ega: bolalar psixologiyasi, o'smirlar psixologiyasi, o'spirin yoshlar psixologiyasi, katta yoshli kishilar psixologiyasi, geranto psixologiya (qariyalar psixologiyasi).

Sotsial psixologiya (Ijtimoiy psixologiya ham deb yuritiladi) kishilar orasidagi munosabatlarda yuzaga keladigan psixik hodisalarni o'rgandi. Uning predmeti turli xildagi uyushgan va uyushmagan, rasmiy va norasmiy birlashmalardagi shaxslararo munosabatlarni o'rganish. Sotsial psixologiya ijtimoiy kayfiyatni, taqlid qilish hodisasini, «psixologik» yuqishni, guruhlardagi tabaqalanish va liderlik hodisalarini o'rganadi.

FOIDALANILADIGAN ADABIYOTLAR:

1. G'oziev E.G. Umumiy psixologiya. Toshkent. 2007.1-2 kitob.
2. G'oziev E.G. Toshimov R. Menejment psixologiyasi. T-2002
3. G'oziev E.G. Muomalapsixologiyasi. T-2001.
4. Karimova V.M. Ijtimoiy psixologiya va ijtimoiy amaliyot.-T.: Universitet, 2002.- 96 b.
5. Karimova V.M. va boshk. Mustaqil fikrlash. - T.: SHark.-2000.- 112 b.
6. Karimova V.M., Sunnatova R. «Mustaqil fikrlash» o'quv qo'llanmasi bo'yicha mashg'ulotlarni tashkil etish uslubiyoti.-T.: SHark, 2000.- 16 b.
7. Mayers D. Sotsialnaya psixologiya perez. S angl.-SPb.: «Piter»,1999 - 688 s.